

Toetsingsadvies
over het milieueffectrapport
Herinrichting Nijkerk – Putten
en de aanvulling(en) daarop

8 september 1998

692-175

ISBN 90-421-0240-3
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

commissie voor de milieueffectrapportage

Gedeputeerde Staten van Gelderland
Postbus 9090
6800 GX ARNHEM

uw kenmerk
RE97.25412 en RE98.52542

uw brief
d.d. 15 augustus 1997 en
d.d. 9 juni 1998

ons kenmerk
U483-98/Sf/mw/692-174

onderwerp
Toetsingsadvies over het MER Herinrich-
ting Nijkerk-Putten

doorkiesnummer
(030) 234 76 38

Utrecht,
8 september 1998

Met bovengenoemde brieven stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een toetsingsadvies uit te brengen over het milieueffectrapport (MER) en de aanvulling daarop ten behoeve van de besluitvorming over de herinrichting Nijkerk-Putten. Overeenkomstig artikel 7.26 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan. Daarnaast vraagt de Commissie uw aandacht voor het volgende.

De Commissie is recent de "Analyse van weidevogeldichtheidbeïnvloedende factoren in relatie tot de herinrichting Nijkerk-Putten" (augustus 1998) toegezonden.

Volgens de Commissie is er, zeker gezien de korte tijd waarin deze (nog globale) analyse tot stand is gekomen en de daar reeds uit voorgekomen praktische en bruikbare aanbevelingen voor te treffen maatregelen met een actieplan daarvoor, sprake van een frisse en open probleemoplossende aanpak. De Commissie heeft er dan ook vertrouwen in dat de nadere uitwerking van het een en ander tot een duurzame herinrichting en beheer van het plangebied zal leiden.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag te zijner tijd het (ontwerp-)besluit en de evaluatiedocumenten krijgt toegestuurd.

ir. P. van Duursen,
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Herinrichting Nijkerk-Putten
voor deze,

drs. J.J. Scholten
algemeen secretaris

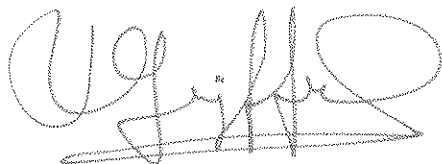
Toetsingsadvies over het milieueffectrapport
Herinrichting Nijkerk – Putten en de aanvulling(en) daarop

Advies op grond van artikel 7.26 van de Wet milieubeheer over het milieueffectrapport over
Herinrichting Nijkerk – Putten en de aanvulling(en) daarop,

uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van Gelderland door de Commissie voor de milieuef-
fectrapportage; namens deze,

de werkgroep m.e.r. Herinrichting Nijkerk – Putten,

de secretaris

ir. R.I. Seijffers

de voorzitter
ir. P. van Duursen
voor deze:

drs. J.J. Scholten

Utrecht, 8 september 1998

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. Inleiding	1
2. Oordeel over het MER, de aanvullende notitie en de globale factoranalyse	3
2.1 Algemeen	3
2.2 Toelichting op het oordeel	4
3. Verdere aanbevelingen voor de besluit- en planvorming	10
3.1 Waterhuishouding	10
3.2 Graslandbeheer	11
3.3 Nadere uitwerking factoranalyse	11
3.4 Begrenzing relatienotagebieden (reservaats- en beheersgebieden)	12
3.5 Ecologische verbindingszones	13
3.6 Kampengebied	13
3.7 Ecologische potenties in overgangszones	13
3.8 Invloed van stedelijke ontwikkeling Amersfoort (Vathorst-plus)	14
3.9 Evaluatieprogramma	14

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 15 augustus 1997, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
- 1a. Brief van het bevoegd gezag d.d. 1 oktober 1997, over aanhouden advies tot na aanvulling van het MER
- 1b. Brief van het bevoegd gezag d.d. 9 juni 1998 met verzoek om advies over het MER en de aanvullende notitie
2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 86 d.d. 7 mei 1997
- 2a. Kennisgeving in Staatscourant nr. 109 d.d. 15 juni 1998 van de Aanvulling op het MER
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen
5. Kaart van de belangrijkste weidevogelgebieden

1. INLEIDING

De Landinrichtingscommissie Nijkerk-Putten heeft opdracht gekregen van de provincie Gelderland een herinrichting voor te bereiden. Het herinrichtingsgebied heeft een oppervlakte van ca. 5200 ha en is gelegen in de gemeenten Nijkerk en Putten. Het gebied vervult naast een agrarische functie een belangrijke natuurfunctie.

Voor de besluitvorming over het herinrichtingsplan dient een milieueffectrapport (MER) te worden opgesteld. Gedeputeerde Staten van Gelderland treden in deze procedure op als bevoegd gezag. Bij brief van 15 augustus 1997 (zie bijlage 1) heeft het bevoegd gezag de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) verzocht advies uit te brengen over de inhoud van het MER. Het MER is als integraal onderdeel van het voorontwerpplan (VOP) van 26 mei tot 27 augustus 1997 ter inzage gelegd (zie bijlage 2).

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie voor de m.e.r. eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de wettelijke vereisten en de richtlijnen en gaat zij na welke onderdelen van het MER in aanmerking komen voor een positieve vermelding. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven bij het besluit in casu over de herinrichting Nijkerk-Putten. Is dat naar haar mening niet het geval dan betreft het een *essentiële tekortkoming*. De Commissie zal dan adviseren tot een aanvulling. Overige tekortkomingen worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie voor de m.e.r. zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

Op 23 september 1997 heeft een bespreking plaatsgehad over het MER tussen de Commissie voor de m.e.r., de provincie Gelderland en de Landinrichtingscommissie. Tijdens dit gesprek heeft de Commissie voor de m.e.r. kenbaar gemaakt dat het MER naar haar oordeel op een aantal onderdelen essentiële tekortkomingen vertoont. Bij brief van 1 oktober 1997 (zie bijlage 1a) heeft bevoegd gezag de Commissie gevraagd het toetsingsadvies aan te houden tot na aanvulling van het MER, in de vorm van een aanvullende notitie. Deze aanvullende notitie heeft van 15 juni 1998 tot 18 juli 1998 ter visie gelegen (zie bijlage 2a). Per brief van 9 juni 1998 (zie bijlage 1b) verzocht het bevoegd gezag de Commissie voor de m.e.r. advies uit te brengen over het MER en de aanvullende notitie.

Naar aanleiding van een toelichtend deskundigenoverleg op 13 juli 1998 is op aanbeveling van de Commissie voor de m.e.r. door de Landinrichtingscommissie een globale analyse uitgevoerd van weidevogeldichtheidbeïnvloedende factoren in relatie tot de herinrichting Nijkerk-Putten. De resultaten van deze analyse zijn op 17 augustus 1998 bij de Commissie voor de m.e.r. binnen gekomen. Ook dit document heeft de Commissie voor de m.e.r. in haar beoordeling betrokken.

Deze globale factoranalyse is uiteraard nog niet ter visie gelegd, zodat insprekers en andere adviseurs daar nog niet kennis van hebben kunnen nemen en niet op hebben kunnen reageren. De Commissie beveelt aan deze globale

analyse en de nadere uitwerking daarvan alsnog openbaar te maken, bijvoorbeeld door bij het ontwerpplan ter visie te leggen.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.¹). De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. De Commissie heeft beoordeeld of het MER, de aanvullende notitie en de globale analyse van weidevogeldichtheidbeïnvloedende factoren voldoende informatie bieden om het milieubelang een volwaardige plaats bij de besluitvorming te geven en daarbij op grond van artikel 7.26 van de Wm getoetst:

- aan de richtlijnen voor het MER²], zoals vastgesteld in september 1995 door Gedeputeerde Staten van Gelderland;
- op eventuele onjuistheden³];
- aan de wettelijke regels voor de inhoud van een MER⁴].

Bij de toetsing heeft de Commissie de via het bevoegde gezag ontvangen inspraakreacties en adviezen in twee ronden, op het MER en op de aanvullende notitie, betrokken⁵]. Voor zover relevant in het kader van het advies wordt er met voetnoten naar verwezen⁶].

Hoofdstuk 2 van dit advies bevat allereerst (in § 2.1) het eindoordeel van de Commissie over het MER, de aanvullende notitie en de globale (factor)analyse. Dit oordeel wordt in § 2.2 nader toegelicht. In hoofdstuk 3 plaatst de Commissie verdere opmerkingen bij het MER, met bijbehorende aanbevelingen, die in het vervolg van de planvorming of bij de evaluatie achteraf kunnen worden betrokken om de kwaliteit van de besluitvorming te verbeteren.

1 Zie bijlage 3 voor de samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens.

2 Wm, artikel 7.23, lid 2.

3 Wm, artikel 7.23, lid 2.

4 Wm, artikel 7.10.

5 Wm, artikel 7.26, lid 2.

6 Voor een overzicht van de reacties zie bijlage 4.

2. OORDEEL OVER HET MER, DE AANVULLENDE NOTITIE EN DE GLOBALE FACTORANALYSE

2.1 Algemeen

De Commissie heeft in eerste aanleg bij toetsing aan de vastgestelde richtlijnen en de wettelijke inhoudseisen geconstateerd dat ook in de aanvullende notitie een aantal eerder gesignaleerde, essentiële tekortkomingen van het VOP/MER nog niet voldoende duidelijk wordt gemaakt. Met de recente globale factoranalyse van weidevogeldichtheidbeïnvloedende factoren in relatie tot de herinrichting Nijkerk-Putten worden de resterende tekortkomingen in grote lijnen voldoende ingevuld. Volgens dit document is het de bedoeling dat deze analyse nog wordt uitgewerkt. Tevens heeft deze analyse geleid tot heel nuttige, nieuwe aanbevelingen ten gunste van behoud en herstel van weidevogelwaarden, aanbevelingen die een rol zullen spelen bij de komende besluitvorming en de verdere planuitwerking. Met behulp van de reeds beschikbaar gekomen informatie en de resultaten van de nadere factoranalyse kan voldoende een verklaring worden gevonden voor het huidige verspreidingspatroon van de weidevogels. Dit maakt het mogelijk om tot verantwoorde besluiten te komen over een voornemen voor het poldergebied, waarbij in het besluit wordt aangegeven welke informatie in het verdere planningsproces nog moet worden verzameld om dit alternatief zo goed mogelijk te kunnen implementeren. Behoudens voor de uitwerking van het (ontwerp)plan voor de herinrichting kunnen de resultaten van de factoranalyse tevens goed worden gebruikt voor de herziening van het peilbesluit en van het begrenzingenplan.

De Commissie is dan ook van oordeel dat de informatie die zij essentieel acht voor het volwaardig meewegen van het milieubelang bij de besluitvorming ter beschikking is gekomen. Wel dient met name de factoranalyse nog nader te worden uitgewerkt.

Het ging om de volgende tekortkomingen die na de aanvullende notitie resteerden:

- De natuurdoelen bij deze herinrichting voor dit kerngebied van de EHS⁷⁾ ten aanzien van weidevogels, zijn voor de beheersgebieden nog niet concreet genoeg geformuleerd om te kunnen vaststellen welk grasland- en waterpeilbeheer voor het bereiken daarvan nodig is. Zo'n concrete doelstelling is van belang om te kunnen bepalen of aan het beleid volgens het Structuurschema Groene Ruimte en de Vogel- en Habitatrichtlijn van de EU, inclusief de bijbehorende beschermingsprocedures, zal worden voldaan. Door scherper duidelijk te maken of de inrichting en het beheer van de beheersgebieden zich dienen te richten op minimaal behoud van de huidige situatie dan wel waar mogelijk op herstel van de in de afgelopen jaren teruglopende (hoge) weidevogelwaarden in de beheersgebieden, zal een duidelijk toetsingskader ontstaan voor de maatregelen die hier-

7 Het gebied Arkemheen is tevens in 1989 en 1994 voor 1460 ha vermeld als belangrijk vogelgebied (Important Bird Area) dat in aanmerking komt voor aanwijzing onder de Vogelrichtlijn van de Europese Unie (79/409/EEG).

voor nodig zijn, zodat bij de uitvoering (met monitoring) kan worden getoetst of deze maatregelen toereikend zijn.

- Er werd geen duidelijke relatie gelegd tussen de bestaande hoge weidevoeldichtheden en de sturende factoren daarvoor. Een factoranalyse daartoe ontbrak. Kennis van deze sleutelfactoren is nodig omdat anders niet goed kan worden bepaald met welke maatregelen de natuurdoelen kunnen worden bereikt dan wel hoe eventueel kan worden bijgestuurd. Met zo'n factoranalyse kan ook beter de geschiktheid van specifieke locaties voor eventueel te verplaatsen boerderijen worden bepaald.

2.2 Toelichting op het oordeel

De Commissie heeft geconstateerd, dat de vier in het VOP/ MER uitgewerkte alternatieven onderling slechts beperkt verschillen en dat de te treffen maatregelen globaal zijn uitgewerkt. Hiermee samenhangend is ook de effectbeschrijving summier. Wat vooral ontbrak in het VOP/MER is duidelijkheid over de volgende onderwerpen, die onderlinge samenhang vertonen, en waar in de aanvullende notitie nader op wordt ingegaan:

- Specificering van de doelen voor de beheersgebieden in de polders (buiten de reservaten) om te kunnen vaststellen:
 - * welk waterbeheer daarbij past;
 - * welk graslandbeheer daarbij past;
 - * wat de consequenties zijn van⁸⁾ en voor eventueel te verplaatsen agrarische bedrijven naar de randen van het beheersgebied; in het algemeen en naar specifieke locaties.
- Zicht op de beheerssituatie op lange termijn in de beheersgebieden bij autonome ontwikkeling zonder boerderijverplaatsing versus waarborgen bij eventueel wel verplaatsing.

De aanvullende notitie gaf, ondanks veel nieuwe, bruikbare informatie nog steeds onvoldoende inzicht in de bovengenoemde essentiële onderdelen. Deze conclusie wordt als volgt beargumenteerd.

Als algemeen natuurdoel van de voorgenomen activiteit, de herinrichting, wordt in het VOP/ MER gesteld: behoud en versterking van natuurwaarden. Het gehele Arkemheengebied, de begrensde reservaten en beheersgebieden, is een kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Voor het reservaatgebied waren reeds in het VOP/MER de natuurdoelsoorten duidelijk: kritische weidevogels en (goed overwinteringsgebied voor) kleine zwaan e.d. (naast botanische waarden). Van belang is het de algemene natuurdoelstelling ook nog concreet te vertalen voor de beheersgebieden.

Daarnaast heeft het ministerie van LNV de provincie Gelderland voorgesteld om het gehele Arkemheengebied aan te wijzen als belangrijk vogelgebied (Important Bird Area= IBA) in het kader van de Vogelrichtlijn van de Europese Unie⁹⁾. De polder Arkemheen is in 1989 voor 1460 ha als zodanig ge-

8 Zie ook reactie nr. 21 (bijlage 4).

9 In dit kader kan worden verwezen naar het arrest van 19 mei 1998 (C-3/96) van het Europese Hof in de casus Europese Commissie versus Koninkrijk der Nederlanden, waarin Nederland in gebreke wordt gesteld vanwege het onvoldoende implementeren van de Vogelrichtlijn van de EU. Gebieden die zijn aangewezen als speciale beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn genieten een bescherming die is aangegeven in de Habitatrichtlijn van de Europese Unie.

noemd (IBA 1989, verwijzend naar Grimmet & Jones 1989) op grond van ornithologische criteria. Van de doelen voor het Arkemheengebied moet ook voor de beheersgebieden worden aangetoond dat zij passen binnen dit internationale beleid.

In de aanvullende notitie wordt gesteld dat het behoud van de meer algemene weidevogels¹⁰⁾ in samenhang met een landbouwkundig gebruik in de beheersgebieden voorop staat (aanvullende notitie pag. 7) evenals (meer impliciet) dat goede omstandigheden voor wintergasten blijven gehandhaafd. De grutto is, zoals gebruikelijk, als representant (gidssoort) van deze algemene weidevogels genomen. De initiatiefnemer is in de aanvullende notitie bij de nadere formulering van het doel algemene weidevogels uitgegaan van het huidige peilbesluit. Inmiddels loopt overigens een herziening van het peilbesluit.

De hoofdelementen van zo'n beoordeling volgens het Structuurschema Groene Ruimte en de Vogelrichtlijn / Habitatrichtlijn zijn:

- zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast (stap 1);
- als die zekerheid niet bestaat, dan moet worden nagegaan of er alternatieve oplossingen zijn die die zekerheid wel kunnen geven (stap 2);
- indien aantasting van de natuurlijke kenmerken plaatsvindt en bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, dan aantonen dat dwingende redenen van groot openbaar belang bestaan om het project te rechtvaardigen (stap 3);
- in het laatste geval is het nemen van alle nodige compenserende maatregelen vereist (stap 4).

Stap 1

In de aanvullende notitie wordt niet aangetoond dat de natuurlijke kenmerken van de beheersgebieden, zijnde de ornithologische waarden en de sleutelfactoren daarvoor, niet worden aangetast door het voornemen tot vestiging van nieuwe boerderijen langs de randen van het beheersgebied, inclusief het bijbehorende waterpeil- en graslandbeheer. Allereerst zijn daarvoor de natuurdoelen voor het beheersgebied nog niet voldoende concreet. Tevens worden geen garanties voor handhaving van de kwaliteit van de sleutelfactoren voor het behoud van de ornithologische waarden gegeven. Dit kan ook niet omdat deze sleutelfactoren niet expliciet met behulp van een factoranalyse zijn bepaald aan de hand van de feitelijke situatie. De gewenste zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast, kan pas goed na een factoranalyse worden beoordeeld.

stap 2

Met de factoranalyse kan tevens worden nagegaan of en welke alternatieve oplossingen er bestaan die die zekerheid wel kunnen geven. Deze factoranalyse geeft immers meer duidelijkheid over met welke sturende factoren en maatregelen dit zo nodig wel kan worden verwezenlijkt.

10 Volgens pag. 5 van de aanvullende notitie en bijlage 2 wordt onder algemene weidevogels verstaan de volgende soorten : grutto, Kievit, scholekster en tureluur.

Volgens de Commissie is met de recente, nog globale factoranalyse reeds een zodanig inzicht in de mogelijk sturende factoren ontstaan en leidt deze reeds tot zodanige aanbevelingen voor mitigerende maatregelen, dat zij verwacht dat zeker na uitwerking en verbetering van deze eerste analyse zo veel inzicht (ook in gewenste maatregelen) zal ontstaan dat de natuurlijke kenmerken niet hoeven te worden aangetast. De natuurdoelen kunnen daarmee met andere woorden veilig worden gesteld.

Ook het actieplan in de globale factoranalyse, met een overzicht van bevoegde instanties voor nader te treffen maatregelen en de mogelijke (adviserende) rol van de landinrichtingscommissie daarbij, is een duidelijk winstpunt.

- De Commissie beveelt, conform het gestelde in de globale factoranalyse, aan de doelen voor de beheersgebieden te concretiseren ten aanzien van de te behouden, respectievelijk na te streven populaties van de diverse weidevogels, zodat 'behoud en hersteldoelstellingen' daadwerkelijk bewaakt kunnen worden.

Met de nader uitgewerkte factoranalyse zal ook de vraag nog zo goed mogelijk beantwoord moeten worden aan welke milieuveranderingen de teruggang van de populaties weidevogels in Arkemheen in de afgelopen decennia kan worden toegeschreven.

Uit de aanvullende notitie valt af te leiden dat het vastgestelde peilbesluit, een van de mogelijke sleutelfactoren, in de huidige situatie niet goed wordt gehandhaafd. Daarom wordt naar voren gebracht dat het handhaven van de vastgestelde peilen bijzondere aandacht nodig heeft. Voor de lopende herziening van het peilbesluit wordt in bijlage 5 van de aanvulling een volledig en juist plan van aanpak beschreven. Het uitgangspunt daarbij zal zijn dat het vastgestelde peil niet zal worden verlaagd. Uit het achterliggende deelrapport "Weidevogels in de peiling, deelrapport Arkemheen", Buro Hemmen 1997 van de aanvullende notitie kan evenwel worden afgeleid dat sinds 1984 sprake is van dalende grondwaterstanden en polderpeilen en dat, althans in de zogeheten Driehoek, de aantallen broedvogels sinds begin 1990 fors dalen. Het is bekend, dat handhaving van een geschikte marge in het grondwaterpeil kritisch is voor weidevogels. Voor de grutto ligt het peil gunstig tussen 30 tot 70/ 80 cm onder maaiveld. De Commissie is in dit verband van oordeel dat de conclusie in de globale factoranalyse, alleen gebaseerd op de grutto, dat mits een lagere grondwaterstand dan grondwatertrap III wordt voorkomen het grondwaterpeil niet een bepalende factor is voor de resulterende dichtheden van weidevogels, een goede onderbouwing ontbeert. Het gaat daarbij tevens om het verschil tussen *ongeschikt* en *gunstig* voor het bereiken van een gewenste populatie van de doelsoorten weidevogels. De hydrologie kan wel degelijk een essentiële stuurfactor zijn.

- De Commissie beveelt aan om naast de grutto ook andere doelsoorten weidevogels in de nadere uitwerking van de factoranalyse te betrekken en naast meer gegevens over grondgebruik, conform de globale factoranalyse, ook de invloed van de grondwaterstand daarbij nader te betrekken.

De factoranalyse zou reeds in het kader van het herinrichtingsplan moeten leiden tot een duidelijke visie op de gewenste peilen vanuit de doelen van de

herinrichting voor de beheersgebieden¹¹). De discussie over de visie op deze peilen (zoals peildifferentiatie) kan niet zondermeer worden doorgeschoven naar de procedure van de peilbesluis Herziening.

Aldus wordt ook duidelijk of aan het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) bij dit voornemen ten aanzien van de weidevogelgebieden in dit kerngebied van de EHS, mede gezien haar internationale betekenis, al dan niet een redelijkerwijs te verwachten milieuvriendelijke inhoud is gegeven in het VOP/MER.

stap 3

In de aanvullende notitie wordt geconcludeerd dat er *'geen werkelijk "zwaarwegend maatschappelijk belang" is om tot boerderijverplaatsing naar de polder over te gaan' en 'op basis van deze in het SGR gebruikte afwegingsformule voor ingrepen in kerngebieden van de ecologische hoofdstructuur is boerderijverplaatsing naar de polder Arkemheen ongewenst.'* Boerderijverplaatsing kan eventueel wel gewenst zijn als daarbij wordt gegarandeerd dat geen aantasting van de natuurlijke kenmerken plaats vindt en een duurzaam (lange termijn) beheer ontstaat waarmee het handhaven van de ornithologische waarden in het Arkemheengebied is verzekerd. Die garanties blijven nog te impliciet.

Behoudens om garanties voor het beheer gaat het tevens om de (relatieve) geschiktheid van de mogelijke specifieke locaties voor eventuele boerderijverplaatsing.

Het zogeheten "doemscenario" uit de aanvullende notitie is wat gekleurd en mogelijk te pessimistisch. De kans dat niet-boeren stukjes beheersgrond gaan kopen, is niet uitgesloten, maar kan planologisch worden beperkt¹²). Ook kan niet zondermeer worden geconcludeerd dat Arkemheen zonder vestigingen van nieuwe bedrijven in agrarisch opzicht sterk aan waarde zal inboeten¹³). Een autonome ontwikkeling met handhaving van de sleutelfactoren voor de huidige natuurwaarden en meer (afschermende) rietvelden op daarvoor gunstige plaatsen is mogelijk meer gunstig voor bepaalde doelsoorten (weide)vogels dan door boerderijverplaatsing zonder goede garanties voor agrarisch natuurbeheer.

De kans is wel groot dat enige boerderijverplaatsing leidend tot grote extensieve veehouderijbedrijven met een natuur(neven)doelstelling meer waarborgen voor een duurzaam evenwicht kan scheppen omdat het een stabiele en betaalbare vorm van natuurgericht beheer kan opleveren. De kans dat een eventuele boerderijverplaatsing naar de polder en het resulterende water- en graslandbeheer ten nadele van weidevogels uit valt, kan worden verkleind door met de betreffende agrariërs bindende, lange termijn afspraken te maken. De toegevoegde waarde zal voor iedere afzonderlijke boerderijverplaatsing moeten worden aangetoond¹⁴).

11 Zie ook reactie nr. 21 (bijlage 4).

12 Zie ook reactie nr. 22 (bijlage 4).

13 Zie ook reactie nr. 24 (bijlage 4).

14 Zie aanvullende notitie en ook reactie nr. 24 (bijlage 4).

Verplaatsing van bedrijven naar de polders kan leiden tot aantasting van de openheid van het landschap (door nieuwe, hoge bebouwing en hoge erfbeplanting) in de polders en rustverstoring, onder meer door het gebruik van de ontsluitingsstructuur. Bij de voorgestelde bouwlocaties wordt hiermee wel rekening gehouden. Verder zal dit leiden tot intensivering van de huiskavels ten opzichte van de huidige situatie.

De aanvullende notitie komt tot een uitspraak over de relatieve (on)geschiktheid van een achttal concrete locatiemogelijkheden. Hiervoor wordt een algemeen weidevogelmodel gebruikt, waarvan in de aanvullende notitie zelf wordt gesteld dat de resultaten niet goed in overeenstemming te brengen zijn met de feitelijke, bestaande verspreidingsgegevens over hoge broedvogeldichtheden in het Arkemheengebied. Ook wordt wel rekening gehouden met de afstand tot de gebieden met hoge weidevogeldichtheden. De resultaten van de factoranalyse zullen, vooral bij twijfelgevallen, echter beter bruikbaar zijn.

In de aanvullende notitie is reeds voldoende aangetoond dat van nieuwbouw op een tweetal voorgestelde boerderijlocaties (Bontepoort/ Laak en Arlesteeg/ Blinde-steeg nabij camping) niet of nauwelijks nadelige invloed zal uitgaan bij garanties voor een voldoende mate van duurzaam agrarisch natuurbeheer.

Wel valt dan voor de locatie Arlesteeg/ Blinde-steeg de oorspronkelijke locatie in het VOP/MER te overwegen aangezien die aansluit bij bestaande bebouwing in plaats van de locatie uit de aanvullende notitie, waarbij deze locatie verder van de autosnelweg, meer in de richting van weidevogelgebieden is gesitueerd.

Tevens wordt reeds in het VOP/MER voldoende aangetoond dat drie voorgestelde boerderijlocaties (Bremerseweg/ Bontepoort, Wildsteeg/ Arkersluisweg en Middelbeekweg, nabij P-plaats A28) relatief zo slecht scoren, gezien ter plaatse en in de omgeving waargenomen weidevogeldichtheden, dat zij gezien het voorzorgbeginsel zouden moeten afvallen¹⁵].

Over de andere drie boerderijlocaties wordt in de overzichtstabel op pag. 9 van de aanvullende notitie informatie verstrekt die niet geheel overeenstemt met de verspreidingskaarten in bijlage 2 (zie ook bijlage 5 van dit advies: kaart van de belangrijkste weidevogelgebieden- algemene en kritische soorten- in 1992 en in 1995; door de Commissie voor de m.e.r. opgesteld op basis van de verkregen verspreidingskaarten uit bijlage 2 van de aanvullende notitie, alsmede de broedvogelinventarisatie Gelderland 1993).

De globale factoranalyse bevat de aanbeveling in principe geen nieuwe bebouwing toe te staan, hetgeen betekent dat bestaande locaties worden verworven dan wel zoveel mogelijk aan wordt gesloten bij de ruimte-massa van bestaande bebouwingslocaties¹⁶]. De Commissie zou deze aanbeveling willen benadrukken. Ook dit aspect moet nader worden bezien voor deze drie locaties, naast toetsing aan andere, relevante aanbevelingen in de globale analyse. Verder is inmiddels aanvullende informatie door de Commissie ontvangen

15 Zie ook reactie nr. 22 (bijlage 4).

16 Zie ook reactie nr. 4 (bijlage 4).

over de weidevogelwaarden in de veenpolders ten zuid-westen van Arkemheen. Ook deze gegevens zouden nog moeten worden betrokken bij de beoordeling van de nadelige invloed op weidevogels bij de boerderijverplaatsingslocaties Plankenhut/west, Plankenhut/oost en Watergoorweg. Tenminste zou met de "ruime jas" methode het verlies in deze veenpolders moeten worden gemitigeerd.

- De Commissie beveelt aan om mede met behulp van de resultaten van de uitgewerkte factoranalyse de wenselijkheid van de bovengenoemde drie boerderijverplaatsingen afzonderlijk nader te beoordelen.

Stap 4

Uit het voorafgaande blijkt dat er nog onzekerheid bestaat over in welke mate (enkele) eventuele boerderijverplaatsingen met verlies aan natuurwaarden gepaard zullen gaan. Wellicht kan resterend verlies¹⁷⁾ door eventuele boerderijverplaatsing na mitigerende maatregelen, zoals de ruime jas-methode, nog (over) gecompenseerd worden door bijvoorbeeld het vergroten van het reservaatgebied (compensatiebeginsel; zie ook hoofdstuk 3, pag. 12). Dit ook om tegemoet te komen aan het verlies aan natuurwaarden in het verleden, door bijvoorbeeld peilverlagingen. Aldus worden tevens de ecologische potenties van het Arkemheengebied beter benut.

In dat kader constateert de Commissie dat voor wat betreft de beheersgebieden nauwelijks aandacht aan mogelijkheden van terrestrische en aquatische natuurontwikkeling of herstel van verlies aan natuurwaarden (verdroging) wordt besteed. Wel wordt op de mogelijkheid van de "ruime jas"methode in de aangrenzende gebieden gewezen in de gebieden ten zuiden van Arkemheen.

Daarnaast heeft de Commissie geconstateerd, dat in het VOP/MER ook voor andere delen van het plangebied beperkt aandacht wordt besteed aan mogelijkheden van natuurontwikkeling. Dit geldt met name voor het kampengebied, ook behorend tot de EHS, en voor de overgangszones naar de polders. Ook daar dient nader te worden onderzocht of specifieke maatregelen mogelijk zijn om aanwezige natuurwaarden te verbeteren dan wel potenties tot natuurontwikkeling te benutten. Voor het kampengebied geldt dit met name in het licht van uitwerking van het Plan van Aanpak Gelderse Vallei om zodoende bij te dragen aan een oplossing voor de ammoniak- en verdrogingsproblematiek. Aangezien informatie hierover niet van wezenlijke invloed is op de te maken keuze tussen de alternatieven voor de polders is het toereikend dat deze onderdelen bij de nadere planuitwerking aan de orde komen (zie ook hoofdstuk 3).

In hoofdstuk 3 plaatst de Commissie verder een aantal opmerkingen die bij de besluitvorming en de nadere planvorming aandacht verdienen.

17 Uit te drukken in bijvoorbeeld het (relatieve) verlies in ha weidevogelgebied met hoge broeddichtheden dan wel aantal broedpaartjes grutto's en van andere doelsoorten, zodat de betekenis van het verlies duidelijk wordt.

3. VERDERE AANBEVELINGEN VOOR DE BESLUIT- EN PLANVORMING

Bij de besluitvorming en in de nadere planvorming verdienen de volgende onderwerpen, met bijbehorende aanbevelingen, verder nog nadere aandacht.

3.1 Waterhuishouding

Het huidige peilbesluit voor de polders gaat uit van een peil van 40 cm onder maaiveld. In de praktijk wordt het huidige peilbesluit niet strikt gehandhaafd (is regelmatig 50 cm lager). Een betere handhaving is van groot belang, zoals ook in de aanvullende notitie en de globale factoranalyse wordt onderstreept.

De grutto en andere weidevogels kunnen ook gebaat zijn met een gedifferentieerde verhoging van het waterpeil (gedifferentieerd peilbeheer). In het kader van de herziening van het peilbesluit geldt als uitgangspunt dat er in ieder geval geen peilverlaging komt ¹⁸⁾.

- De Commissie beveelt aan om naast peilhandhaving ook plaatselijke peildifferentiatie in overweging te nemen.

In afwijking van het gestelde in de vastgestelde richtlijnen (pag. 9, 10) wordt aan een meer integrale benadering van de te treffen maatregelen in het kader van de waterhuishouding in het VOP/MER slechts beperkt aandacht besteed.

De te treffen maatregelen ter bestrijding van verdroging zijn vrijwel beperkt tot de reservaatgebieden in de polders en delen bij Oldenaller. Zo komt bijvoorbeeld niet aan de orde dat een gedifferentieerd opzetten van het peil in de poldergebieden er aan kan bijdragen dat plaatselijk vernatting optreedt in de lage delen van het overgangsgebied waardoor daar onder meer bloemrijke graslandvegetaties ¹⁹⁾ meer kansen krijgen. Het VOP/MER maakt niet duidelijk waarom geen grotere reductie van het verdroogde areaal kan worden gerealiseerd dan 25%²⁰⁾.

In dit kader kan verder worden gedacht aan het zo veel mogelijk streven naar waterconserving, alsmede naar vermindering van de verspreiding van voedingsstoffen door bufferzones langs beken²¹⁾, in het bijzonder in het stroomgebied van de Breede Beek en de Putterpolder. Om de waterkwaliteit te verbeteren, verdient ook het gebruik van helofytenfilters nadere aandacht²²⁾.

18 Zie ook reactie nr. 23 (bijlage 4).

19 Zie ook reactie nr. 14 (bijlage 4).

20 Zie ook reactie nr. 19 (bijlage 4).

21 Zie ook reacties nr. 5, 19 e.a. (bijlage 4).

22 Zie ook reactie nr. 5 (bijlage 4).

Tevens verdient bij een integrale benadering van de waterhuishouding bescherming en ontwikkeling van kwelafhankelijke ecosystemen nadere aandacht (zie ook onder § 3.7: Ecologische potenties in overgangszones). De integrale uitwerking zal volgens de Commissie aanknopingspunten bieden om aanvullende milieumaatregelen te motiveren (zie "Landinrichting en milieu: een schone taak" van oktober 1993).

Verder heeft volgens het waterhuishoudingsplan van Gelderland het reservaatgebied de functie water voor land- en waternatuur van het hoogste ecologische niveau ²³].

- De Commissie beveelt aan om in de planuitwerking nadere aandacht te besteden aan de wijze waarop een meer integrale benadering van de waterhuishouding een rol kan spelen in het bereiken van de (milieu)doelstellingen.

3.2 Graslandbeheer

Bij een eventuele verdere uitwerking van een alternatief waar bedrijfsverplaatsing van een of meer agrarische bedrijven in voor komt, is een goed beheersplan van belang. Voor een rendabele, eventuele bedrijfsverplaatsing is 50 % beheersgrasland voor de huiskavels een voorwaarde blijkens de aanvullende notitie. De (extensieve) vorm van beheer zal voor lange tijd gegarandeerd moeten zijn (bijvoorbeeld met 'pacht-onder voorwaarden-constructie'). Zo'n eis is redelijk omdat de verplaatser extra beheersgrond krijgt toegewezen (meer grond terug krijgt dan wordt ingebracht). "Waterdichte" , duurzame beheersafspraken zouden een voorwaarde voor eventuele verplaatsing moeten zijn²⁴].

- De Commissie beveelt aan dergelijke voorwaarden bij de besluitvorming vast te leggen.

3.3 Nadere uitwerking factoranalyse

De globale factoranalyse bevat vele aanknopingspunten om tot de formulering van de essentiële sturende variabelen te komen. Bewust is gekozen voor een quick-scan alleen voor de grutto. Ondanks het feit dat voor deelgebieden 2, 3, 5, 6, en 12 nog geen sluitende verklaring kan worden gegeven voor de geringe aanwezigheid van de grutto en ondanks de beperkingen van de omgekeerde factoranalyse, wordt duidelijk dat diverse factoren van invloed zijn. Hierbij blijken bebouwing en grondwaterstand van grotere invloed te zijn dan tot voor kort aangenomen werd.

De Commissie is van oordeel dat de initiatiefnemer met de globale factoranalyse en de daaruit reeds afgeleide nadere aanbevelingen voor de besluitvorming in een korte periode tot reeds veel nieuwe bruikbare resultaten is gekomen. Zoals in de globale analyse zelf gesteld wordt, is nog een verbre-

23 Zie ook reactie nr. 21 (bijlage 4).

24 Zie ook reacties nr. 21, 23 (bijlage 4).

ding van deze factoranalyse wenselijk waarin ook het bodem- en graslandbeheer en andere doelsoorten weidevogels dan de grutto worden betrokken. Deze andere doelsoorten kunnen ook leiden tot meer nuances in de grondwaterstandsmarge (soortgebonden) waardoor de inrichting en het beheer van het plangebied optimaal kan zijn ten gunste van de resulterende weidevogeldichtheden.

- De Commissie beveelt aan de globale factoranalyse nader uit te werken conform de voorstellen uit de globale factoranalyse door daarbij tevens te betrekken: de invloed van bodem, grondwaterstand en beheer en andere aanwezige soorten weidevogels.

3.4 Begrenzing relatienotagebieden (reservaats- en beheersgebieden)

Door de volledige ligging binnen een IBA en een kerngebied van de EHS en het optimaal voorkomen van de grutto en diverse kritische weidevogels wordt de Relatienota in bijna het gehele weidegebied toegepast. De aanbeveling om een grondige analyse te laten plaats vinden bij de herziening van het begrenzingenplan Arkemheen (brief LC 14/8/98), indiceert dat het begrenzingenplan nog niet optimaal is.

Volgens de informatie in de aanvullende notitie komen de begrensde reservaatgebieden niet geheel overeen met de huidige gebieden met hoge (kritische) weidevogeldichtheden (zie ook bijlage 5). Dit wordt ook reeds in het achtergronddocument Natuur (pag. 21) geconstateerd: "Op basis van de resultaten van de weidevogeltelling kan de vraag gesteld worden of de reservaatgebieden voor wat betreft de weidevogeldoelstelling optimaal gelokaliseerd zijn".

Uit eigen, indicatieve berekeningen van de Commissie blijkt dat slechts 32 % van de broedgevallen van de tureluur, 0 % van de kemphaan, 55 % van de watersnip en 33 % van de zomertaling (slobeend: gegevens onbekend) binnen de reservaatgebieden voorkomen. Het behouden van de mogelijkheden voor de kritische weidevogels wordt hierdoor slechts gedeeltelijk behaald binnen de reservaatgebieden. Voor de beheersgebieden wordt gesteld dat het toepassen van de zogenoemde "ruime jas" voor een verbreding van de af te sluiten beheersovereenkomsten zou kunnen zorgen. Het vergroten van het te begrenzen gebied voor beheersovereenkomsten zou beperkt moeten blijven tot de gebieden met een vergelijkbare (hoge) weidevogeldichtheid als in het Arkemheengebied.

Uit het rapport Broedvogelinventarisatie Gelderland 1993 blijkt dat binnen het herinrichtingsgebied zuidwestelijk van Arkemheen er eveneens gebieden zijn met hoge weidevogeldichtheden. Ook kritische weidevogels worden daar aangetroffen.

De discussie over de visie ten aanzien deze begrenzingen van reservaat- en beheersgebieden kan niet geheel worden doorgeschoven naar de procedure van de herziening van het begrenzingenplan. Dit temeer daar verder nog

ontbreekt de eventuele sluitsteen (stap 4): compensatie²⁵) (Compensatiebeginsel volgens het SGR; zie ook § 2.2 van dit advies).

- De Commissie beveelt aan in het kader van de herinrichting gebieden aan te wijzen die met prioriteit mogelijk in aanmerking komen voor de functie (nieuw) reservaatgebied en beheersgebied. Zij beveelt aan om bij de eventuele herziening van het begrenzingsplan te onderzoeken of de locaties van de reservaatgebieden optimaal gelegen zijn en bij uitbreiding van de beheersgebieden slechts terreinen op te nemen met een vergelijkbare weidevogeldichtheid.

3.5 Ecologische verbindingszones

Door de A28 is een ecologische barrière ontstaan in de EHS. Tussen het reservaatgebied ten noordwesten van Oldenaller en de kleinschalige natuurontwikkeling bij Oldenaller wordt deze barrière voor kleine zwemmende en kruipende diersoorten (zoals reptielen en amfibieën) de zwakste schakel in de ecologische structuur. Een soortgelijke barrière vormt de spoorlijn²⁶ ter hoogte van de Veldbeek.

- De Commissie beveelt aan te bezien hoe deze (ecologische) barrières kunnen worden gemitigeerd.

3.6 Kampengebied

Een groot deel van het kampengebied behoort tot de EHS. Volgens de Natuurbeschermingsraad (1991) bezit dit gebied een hoge ecologische waarde. Daarnaast valt het voor een groot deel in de zogenoemde Blauwe zone uit het Ammoniakreductieplan. In het VOP/MER wordt verweving van landbouw en natuur voorgesteld, zonder in te gaan op de milieuproblemen als gevolg van ammoniakemissie door de intensieve landbouw. Op verdroging is hiervoor (zie § 3.1) onder waterhuishouding reeds ingegaan. Door meer aandacht te besteden aan het oplossen van deze milieuproblemen, kunnen de randvoorwaarden voor het voortbestaan dan wel herstel van de natuur mogelijk beter gehaald worden.

- De Commissie beveelt aan nadere maatregelen te bezien om de ammoniakdepositie en de verdroging in het kampengebied te verminderen.

3.7 Ecologische potenties in overgangszones

Ten westen en noordwesten van Nijkerk bevinden zich overgangsgebieden (gradientsituaties) tussen zand, veen en klei, deels met kwelzones. Volgens het streekplan wordt hier verweving tussen landbouw en natuur nagestreefd. Informatie over watergebonden natuurwaarden (kwelafhankelijke vegetatiewaarden, slootvegetaties en -macrofauna) in en rondom de beken/sloten

25 Zie ook reactie nr. 24 (bijlage 4).

26 Zie ook reactie nr. 14 (bijlage 4).

ontbreekt echter in het MER en in het achtergronddocument Natuur. Door meer aandacht te besteden aan grondwaterstromingen kunnen de potenties van deze overgangsgebieden nader worden verkend om vervolgens lokaal in te kunnen spelen op natuurontwikkelingspotenties.

- De Commissie beveelt aan nadere maatregelen te bezien om de waterkwaliteit en -kwantiteit in de kwelzones te verbeteren.

3.8 Invloed van stedelijke ontwikkeling Amersfoort (Vathorst-plus)

Op 1 juli 1997 heeft de Interprovinciale Commissie Utrecht-Gelderland het Herindelingsplan C20 van de gemeente Amersfoort gepresenteerd. Op deze verdere stedelijke ontwikkeling van Amersfoort kon in het VOP/MER nog niet worden geanticipeerd. De precieze invloed van de stedelijke ontwikkeling vanuit Amersfoort op de uitvoeringsmogelijkheden van het herinrichtingsplan, in het bijzonder in het veengebied ten westen van de A28, is momenteel nog niet geheel duidelijk. Wel ligt momenteel reeds een concept-voorontwerpplan voor Vathorst (13.000 woningen) ter inzage.

- De Commissie beveelt aan de mogelijke consequenties van de uitbreiding van Amersfoort bij de nadere planuitwerking te betrekken.

3.9 Evaluatieprogramma

Volgens de richtlijnen (pag. 17) zou in het MER een aanzet voor het evaluatieprogramma moeten worden opgenomen. De Commissie constateert dat deze aanzet ontbreekt in het MER. Bij de nadere planuitwerking verdient een dergelijk monitoring- en evaluatieprogramma bijzondere aandacht, temeer daar de te treffen maatregelen nog heel globaal zijn aangegeven en daarmee samenhangend de effectbeschrijving nog beperkt is. Het betreft onder meer reeds eerder genoemde punten, zoals:

- de mate van doelbereik;
 - de milieugevolgen van te treffen integrale waterhuishoudingsmaatregelen;
 - de mate van realisatie van bescherming van belangrijke weidevogelgebieden (met hoge broedvogeldichtheden) gelegen buiten de huidige reser vaatgebieden;
 - de ontwikkeling van kwelwatervegetaties in sloten en grasland;
 - het verbeteren van de bestaande natuurwaarden in het kampengebied;
 - een actualisering van de inrichtingsplannen voor het westelijk ontginningsgebied gezien de (meest recente) plannen voor de stadsuitbreiding van Amersfoort.
- De Commissie beveelt aan bij de besluitvorming aan te geven hoe met bovengenoemde punten zal worden omgegaan bij de planuitwerking en de evaluatie/voortgangsbewaking van de herinrichting.

BIJLAGEN

bij het Toetsingsadvies over het
milieueffectrapport
Herinrichting Nijkerk – Putten
en de aanvulling(en) daarop

(bijlagen 1 t/m 5)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 15 augustus 1997 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Gedeputeerde Staten

provincie
GELDERLAND

Bezoekadres: Markt 11, Arnhem
Postadres: Postbus 8090, 6800 GX Arnhem

Telefoon (026) 359 91 11
telex 45 569 psgld
teletex (026) 359 94 80

Commissie Milieueffectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

Commissie voor de milieueffectrapportage	
26 AUG. 1997	
ingekomen:	
nummer:	I 1121-97
dossier:	692 - 85
kopie naar:	S/Ko-pra/bili av

datum: 15 augustus 1997
nummer: RE97.25412
onderwerp: Advies Milieueffectrapportage Voorontwerpplan Landinrichting Nijkerk-Putten

De Landinrichtingscommissie voor het herinrichtingsproject Nijkerk-Putten heeft op 28 februari 1997 het voorontwerpplan MER vastgesteld en aan Gedeputeerde Staten voor een aanvaardbaarheidsoordeel voorgelegd conform artikel 7.18 Wet milieubeheer 1997. Op 15 april 1997 heeft Gedeputeerde Staten zich hier positief over uitgesproken (bijlage 1). In de maanden mei 1997 en juni 1997 zijn een drietal inspraakavonden gehouden. De formele inspraakperiode loopt tot 27 augustus 1997.

In het kader van de nu lopende MER-procedure, stellen wij u hierbij gaarne in de gelegenheid uw advies inzake de Milieueffectrapportage van het voorontwerpplan Nijkerk-Putten, conform artikel 7.26 Wet milieubeheer 1997, aan ons te doen toekomen.

Bijgaand treft u een exemplaar aan van het gecombineerde voorontwerpplan/milieueffectrapport. Informeel zijn u reeds eerder een aantal rapporten toegezonden. Naar onze informatie zijn u de verslagen van de inspraakavonden reeds door de Dienst Landelijk Gebied toegezonden. De Dienst Landelijk Gebied is tevens gevraagd om de binnengekomen schriftelijke reacties van de formele adviseurs en belangrijke insprekers aan u in kopie door te zenden. Voor nadere informatie of overleg kunt u zich wenden tot de heer M. Bons, telefonisch bereikbaar onder nummer (026) 359 95 97.

Gedeputeerde Staten van Gelderland

voorzitter wvd.

giffier wvd.

bijlagen

coll. f/e
code: BJ/9709903

Inlichtingen bij dhr. M. Bons

doorliefnr. 359 95 97

verzonden 25 AUG. 1997

Postbank 609762
ABN-AMRO Arnhem 53 50 28 403
BNG 1/Gravenhage 20 50 10 624

